

---

१. तलका प्रश्नहरूको अति छोटो उत्तर दिनुहोस् :

(क) समस्या पहिचान भनेको के हो ?

उत्तर: समस्या पहिचान भन्नाले कुनै पनि सामाजिक समस्या, सामाजिक घटना वा अध्ययन गर्न आ-
वश्यक र उपयुक्त कुनै अवधारणा पहिचान गर्नु भन्ने बुझिन्छ । हाम्रो समाजमा यस्ता अनगिन्ती स-
मस्या, घटना र अवधारणा रहेका छन् । हामीले समस्या निर्माण गर्दा ती समस्याहरू प्राज्ञिक रूपले
अनुसन्धान गर्न आवश्यक र उपयुक्त छन् कि छैनन् भनेर यकिन गर्नुपर्छ ।

(ख) समस्या पहिचान गर्दा के के कुरामा ध्यान पुर्‍याउनुपर्छ ?

उत्तर: समस्या निर्माण पहिचान गर्दा ती समस्याहरू प्राज्ञिक रूपले अनुसन्धान गर्न आवश्यक र उ-
पयुक्त छन् कि छैनन् भनेर यकिन गर्नुपर्छ । अनुसन्धान गर्ने समस्या बिल्कुलै नयाँ हुनुपर्छ । अरु क-
सैले पहिले नै गरेको कार्य हुबहु दोहोरिनु हुँदैन । पहिले नै गरिएको कार्यलाई दोहोर्‍याउनुपर्ने भएमा
अध्ययन विधि, समय र परिस्थितिमध्ये कुनै वा सबै फरक गर्नुपर्ने कुराहरूमा ध्यान दिनुपर्छ ।

(ग) परिमाणात्मक अध्ययन पद्धति भनेको कस्तो विधि हो ?

उत्तर: प्राप्ताङ्क, तौल, उमेर आदिसङ्ख्यामा सूचनाहरू सङ्कलन हुने र विश्लेषण गर्दा तथ्याङ्कशा-
स्त्रीय विधिहरू प्रयोग गरिने अनुसन्धान विधिलाई परिमाणात्मक अध्ययन पद्धति भनिन्छ । परिमा-
णात्मक अनुसन्धानमा सबैभन्दा प्रचलिन विधिसर्वेक्षण हो ।

(घ) क्षेत्र अवलोकन भनेको कस्तो विधि हो ?

उत्तर: अवलोकन कुनै व्यक्ति, संस्था वा प्रक्रियालाई लामो समयसम्म हेरेर तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने
विधिलाई अवलोकन भनिन्छ भने अवलोकनकर्ता आफै उक्त प्रक्रियामा सहभागी भएर तथ्याङ्क स-
ङ्कलन गर्ने विधिलाई क्षेत्र अवलोकन भनिन्छ ।

(ङ) तपाईंको विद्यालय वा समुदायमा अनुसन्धान गर्न सकिने कुनै दुई समस्याहरू पहिचा-
न गर्नुहोस् । ती समस्याहरू किन अनुसन्धान गर्न आवश्यक र उपयुक्त छन् ? कारण दिनु
होस् ।

उत्तर: हाम्रो विद्यालयमा अनुसन्धान गर्न सकिने समस्याहरू पहिलो विद्यार्थीले बिच मै कक्षा छाडेर
पढ्ने छाड्ने दोस्रो मातृभाषाका कारण नेपाली भाषामा पढ्न पढाउन अठ्ठेरो हुनु । यी समस्याह-
रू प्राय धेरै सामुदायिक विद्यालयहरूमा देखिन्छन् अभिभावकमा चेतना र शिक्षाको कमिको कार-

ण छोराछोरीलाई नियमित विद्यालय नपढाउने, छोराछोरिको भविष्यकोबारेमा चिन्तित नहुने जस्ता कारणले नियमित पठनपाठनमा छोराछोरीलाई पढाइरहेका हुँदैनन् । अशिक्षा, गरिबी घर देखि विद्यालयको दुरि धेरै टाढा जसता कारणले पनि विद्यार्थीहरू बिचमै पठनपाठन छाडेर बस्ने गरे को पाइन्छ । त्यसैले विद्यार्थीहरूलाई नियमित शिक्षामा ध्यान दिन, प्रोत्साहन गर्न र विद्यार्थी मैत्री वा तावरण विद्यालयमा उपलब्ध गराइ विद्यार्थीलाई शिक्षाबाट वञ्चित हुनबाट रोक्न यो समस्याको अनुसन्धान गर्न आवश्यक छ । त्यस्तै भाषाको समस्या प्रायमधेशी क्षेत्र, आदिवासी जनजातिले अध्ययन गर्ने क्षेत्रमा बढी देखिन्छ । भाषाको समस्याका कारण विद्यार्थीले पढाएको बुझ्ने, अलमल पर्ने, जति माथि गए पनि सिकाइ उपलब्धि नहुने साथै शिक्षकलाई पनि पढाएको कुरा बुझाउन नसक्नु जस्ता धेरै समस्याहरू आयरहेका छन् । त्यसैले विद्यार्थी मैत्री सिकाइको उपलब्धताको लागि यि समस्याको अनुसन्धान गर्न जरुरी छ ।

(च) परिमाणात्मक, गुणात्मक र मिश्रित अध्ययन पद्धति बिच के फरक छ ? एउटा तालिका मा देखाउनुहोस् ।

उत्तर:

परिमाणात्मक:-

(१) परिमाणात्मक अध्ययन पद्धति प्राप्ताङ्क, तौल, उमेर आदि सङ्ख्यामा सूचनाहरू सङ्कलन हुने र विश्लेषण गर्दा तथ्याङ्कशास्त्रीय विधिहरू प्रयोग गरिने अनुसन्धान विधिलाई परिमाणात्मक पद्धति भनिन्छ ।

(२) परिमाणात्मक अध्ययन पद्धतिमा सबैभन्दा प्रचलित विधि सर्वेक्षण हो । यस्तै यसको अर्को विधि डिजाइन विधि पनि हो ।

गुणात्मक:-

(१) गुणात्मक यदि मानिसको भावना विचार, व्यवहार जस्ता कुराहरूका सूचनाहरू लने हो भने ती सूचना सङ्ख्यामा उल्लेख गर्न सकिने । यस्तो खाले अनुसन्धान गर्ने पद्धतिलाई गुणात्मक पद्धति भनिन्छ ।

(२) गुणात्मक अध्ययन पद्धतिको महत्त्वपूर्ण विधि भनेको अन्तर्वार्ता विधि हो । यसमा दुई व्यक्ति बीच प्रत्यक्ष कुरा गरी सूचना सङ्कलन गरिन्छ । अन्तर्वार्तामा ठानेका प्रश्नहरू गरेर सूचना सङ्कलन गरिन्छ । गुणात्मक अध्ययन पद्धतिको महत्त्वपूर्ण अन्तर्वार्ताकारले आफूले आवश्यक ठानेका प्रश्नहरू गरेर सूचना सङ्कलन गरिन्छ ।

मिश्रित:-

(१) मिश्रित परिमाणात्मक पद्धति गुणात्मक पद्धति दुवै विधि प्रयोग गर्नेलाई मिश्रित पद्धति भनिन्छ ।

उत्तर:

परिमाणात्मक:-

(१) परिमाणात्मक अध्ययन पद्धति प्राप्ताङ्क, तौल, उमेर आदि सङ्ख्यामा सूचनाहरू सङ्कलन हुने र विश्लेषण गर्दा तथ्याङ्कशास्त्रीय विधिहरू प्रयोग गरिने अनुसन्धान विधिलाई परिमाणात्मक पद्धति भनिन्छ ।

(२) परिमाणात्मक अध्ययन पद्धतिमा सबैभन्दा प्रचलित विधि सर्वेक्षण हो । यस्तै यसको अर्को विधि डिजाइन विधि पनि हो ।

गुणात्मक:-

(१) गुणात्मक यदि मानिसको भावना विचार, व्यवहार जस्ता कुराहरूका सूचनाहरू लने हो भने ती सूचना सङ्ख्यामा उल्लेख गर्न सकिने । यस्तो खाले अनुसन्धान गर्ने पद्धतिलाई गुणात्मक पद्धति भनिन्छ ।

(२) गुणात्मक अध्ययन पद्धतिको महत्त्वपूर्ण विधि भनेको अन्तर्वार्ता विधि हो । यसमा दुई व्यक्ति बीच प्रत्यक्ष कुरा गरी सूचना सङ्कलन गरिन्छ । अन्तर्वार्तामा ठानेका प्रश्नहरू गरेर सूचना सङ्कलन गरिन्छ । गुणात्मक अध्ययन पद्धतिको महत्त्वपूर्ण अन्तर्वार्ताकारले आफूले आवश्यक ठानेका प्रश्नहरू गरेर सूचना सङ्कलन गरिन्छ ।

मिश्रित:-

(१) मिश्रित परिमाणात्मक पद्धति गुणात्मक पद्धति दुवै विधि प्रयोग गर्नेलाई मिश्रित पद्धति भनिन्छ ।

(२) मिश्रित अध्ययन पद्धतिमा परिमाणात्मक र गुणात्मक अध्ययन पद्धतिमा प्रयोग गरिने विधिको प्रयोग गरी तथ्याङ्कसङ्कलन गरिन्छ ।

If you have any suggestions or feedback you can send us an mail at Nepalnotes@gmail.com.

You can also find us on different social media platforms like Facebook, Instagram, Twitter, YouTube etc.